

Список використаних джерел:

1. Гаухман Л.Д. Проблемы уголовно-правовой борьбы с насильственными преступлениями в СССР : автореф. дис. ... д. юрид. наук. / Л.Д. Гаухман. – М., 1979. – 33 с.
2. Гаухман Л.Д. Насилие как средство совершения преступления / Л.Д. Гаухман. – М. : Юридическая литература, 1974. – 167 с.
3. Огородникова Н.В. К вопросу об унификации законодательного описания насилия как способа совершения конкретных составов преступлений / Н.В. Огородникова // Материалы научно-практической конференции. – Ростов-на-Дону, 1999. – С. 218.

УДК 3.34.343.2

СЮСЮКАЛО З.М.

**ПОНЯТТЯ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ
В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ**

У статті розкрито ознаки заходів кримінально-правового впливу. На основі аналізу ознак запропоновано визначення поняття заходів кримінально-правового впливу. Визначено коло заходів кримінально-правового впливу, які входять в обсяг цього поняття. На підставі дослідження поняття кримінально-правового впливу та механізму кримінально-правового регулювання зроблено висновок про відмінність поняття заходів кримінально-правового впливу від інших правових понять.

Ключові слова: заходи кримінально-правового впливу, заходи кримінально-правового характеру, кримінально-правовий вплив, механізм кримінально-правового регулювання, державний примус, каральний вплив.

В статье раскрыты признаки мер уголовно-правового воздействия. На основе анализа признаков предложено определение мер уголовно-правового воздействия. Определен круг мер уголовно-правового воздействия, которые входят в объем этого понятия. На основании исследования понятия уголовно-правового воздействия и механизма уголовно-правового регулирования сделан вывод о различии понятия мер уголовно-правового воздействия от других правовых понятий.

Ключевые слова: меры уголовно-правового воздействия, меры уголовно-правового характера, уголовно-правовое воздействие, механизм уголовно-правового регулирования, государственное принуждение, карательное влияние.

The signs of measures of criminal legal influence are exposed in the article. On the basis of the analysis of signs, the definition of measures of criminal legal influence is proposed. The circle of measures that is included in the volume of this concept is certain. On the basis of research of concept of criminal legal influence and mechanism of the criminal legal regulation drawn conclusion about the difference of concept of measures of criminal legal influence from other legal concepts.

Key words: measures of criminal legal influence, measures of criminal-legal character, criminal-legal influence, mechanism of criminal-legal regulation, state coercion, punitive influence.

Вступ. Світова тенденція розвитку кримінального законодавства свідчить про те, що дедалі більше країн світу відступають від покарання як єдиного заходу кримінально-правового впливу, застосовуючи багатокілісну систему заходів кримінально-правового впливу. М.І. Хав-

ронюк зауважує, що сьогодні більшість розвинених держав світу, поступово відступаючи від постулатів неокласичної школи кримінального права та виходячи з мети ресоціалізації винного як основної мети кримінального закону, у своїй кримінально-правовій політиці дотримуються дуалізму покарань та інших заходів кримінально-правового впливу [1, с. 6]. М.В. Бавсун влучно зазначає, що ці заходи існують паралельно покаранню, при цьому можуть застосовуватись як разом із ним, так і замість нього, тобто виступати додатковими чи альтернативними засобами впливу на правопорушників; проте тільки разом із покаранням вони здатні забезпечувати ефективне функціонування системи засобів кримінального закону щодо реалізації його основних завдань у боротьбі зі злочинністю [2, с. 99–102]. Обравши курс на євроінтеграцію, Україна ратифікувала низку міжнародних актів. Імплементувавши відповідні положення, законодавець офіційно визнав існування багатокількісної системи заходів кримінально-правового впливу в Україні.

Унаслідок узгодження національного законодавства з міжнародним Кримінальний кодекс України (далі – КК України) поповнився новим розділом, що містить заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, а також зазнав змін розділ XIV КК України, отримавши назву «Інші заходи кримінально-правового характеру». Такими змінами законодавець офіційно визнав існування багатокількісної системи заходів кримінально-правового впливу в Україні та вперше закріпив у тексті КК України термін «заходи кримінально-правового характеру». Водночас чинний кримінальний закон не містить визначення поняття заходів кримінально-правового характеру. Не існує єдиного загальноузгодженого визначення цього терміна також у науці кримінального права. Окрім того, дедалі частіше замість поняття «заходи кримінально-правового характеру» застосовується термін «заходи кримінально-правового впливу», який є новим для науки кримінального права та не передбачений національним законодавством.

Дослідження заходів кримінально-правового впливу проводилось, як правило, з позицій визначення поняття та окреслення кола заходів, які входять до нього. При цьому часто вчені, наводячи певне визначення або окреслюючи обсяг поняття заходів кримінально-правового впливу, не обгрунтовують свою позицію. Зокрема, поняття заходів кримінально-правового впливу часто ототожнюють з іншими правовими поняттями. Надалі дискусійним залишається питання підстави застосування заходів кримінально-правового впливу щодо вчинення злочину (С.М. Вечерова, К.М. Карпов), суспільно-небезпечного діяння (О.В. Козаченко), злочину, суспільно-небезпечного діяння чи зовні схожого на нього діяння (А.М. Яценко). Неоднозначно вирішується питання щодо наявності (Ф.Б. Гребенкін, В.М. Трубніков) чи відсутності державного примусу як ознаки заходів кримінально-правового впливу, карального впливу. Не існує єдиного підходу до позначення досліджуваних заходів. Серед термінів трапляються «заходи кримінально-правового характеру» (С.М. Вечерова, К.М. Карпов, В.М. Трубніков, А.М. Яценко), «заходи кримінально-правового впливу» (Н.А. Орловська, О.Б. Сахаров) або взагалі відбувається їх ототожнення (І.М. Ярош).

Постановка завдання. Метою статті є визначення поняття заходів кримінально-правового впливу. Для досягнення цієї мети необхідне з'ясування змісту й обсягу поняття заходів кримінально-правового впливу та розмежування поняття заходів кримінально-правового впливу із суміжними правовими поняттями.

Результати дослідження. На сьогодні законодавче визначення заходів кримінально-правового впливу відсутнє. Водночас розділ XIV КК України «Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування» після прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 18 квітня 2013 р. № 222-VII [3] має назву «Інші заходи кримінально-правового характеру». У цьому розділі відобразились положення про примусові заходи медичного характеру, примусове лікування та спеціальну конфіскацію. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» від 23 травня 2013 р. № 314-VII КК України було доповнено розділом XIV «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». Проте визначення таких заходів не містить жоден зі згаданих розділів. На міжнародному рівні це питання також не врегульоване. Міжнародні акти, схвалені Україною відповідно до Плану дій щодо лібералізації безвізового режиму, не розкривають поняття заходів кримінально-правового впливу чи кримінально-правового характеру.

У ст. 62 Конституції України зазначено: «Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину та не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду» [4]. У ст. 1 КК України визначені

завдання, поставлені перед КК України. Для здійснення цих завдань КК України визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили [5]. Як бачимо, про інші заходи кримінально-правового впливу в цій статті не згадується, що, на нашу думку, є прогалиною. Водночас у ч. 2 ст. 4 КК України передбачено, що злочинність і караність, а також інші кримінально-правові наслідки діяння визначаються законом про кримінальну відповідальність, який діяв на час вчинення цього діяння. Із цього можна зробити висновок, що КК України допускає існування інших кримінально-правових наслідків, відмінних від покарання, однак не передбачає їх визначення та перелік.

Для з'ясування змісту поняття заходів кримінально-правового впливу необхідно проаналізувати їх можливі ознаки. Серед учених існують різні позиції щодо того, що є підставою застосування заходів кримінально-правового характеру. Наявні в науці позиції можна поділити на три групи: 1) підставою є вчинення злочинів [6, с. 14; 7, с. 126]; 2) підставою є суспільно небезпечне діяння [8, с. 242]; 3) до підстав відносять злочин, суспільно небезпечне діяння та навіть зовні схоже на злочинне діяння [9, с. 783]. Така кількість підходів щодо підстави застосування заходів кримінально-правового впливу зумовлена, на нашу думку, тим, що не всі науковці відносять примусові заходи медичного характеру до заходів кримінально-правового впливу, підставою застосування яких, власне, і є вчинення не злочинів, а суспільно небезпечних діянь. На користь позиції щодо віднесення примусових заходів медичного характеру наводять такі аргументи:

– тільки законодавець визначає галузеву приналежність конкретних заходів. І якщо ці заходи передбачаються нормами КК України, то відмовляти їм у кримінально-правовому характері немає підстав, адже КК України – єдина форма буття кримінального права, виключно в КК України регламентовані підстави й умови застосування всіх кримінально-правових заходів [10, с. 90];

– юридичним фактом, що зумовлює відповідні правовідносини, є вчинення суспільно небезпечного діяння або злочину з певними відхиленнями в психічному стані, хворобливими розладами психіки (ст. 93 КК України). Інакше мова може йти про застосування положень Закону України «Про психіатричну допомогу», проте не норм КК України [10, с. 91].

На користь протилежної позиції наводять такі аргументи:

– примусові заходи медичного характеру пов'язані з лікуванням, а лікування залежить від особливостей протікання певного психічного захворювання. При цьому вчений висловлює свою думку щодо адміністративно-правової природи примусових заходів медичного характеру [11, с. 658];

– підставою застосування примусових заходів медичного характеру є не вчинення злочину, а необхідність лікування наявного в особи психічного захворювання [12, с. 67].

На нашу думку, за своєю природою примусові заходи медичного характеру не є кримінально-правовими, оскільки вплив здійснюється на здоров'я людини. Законодавець навіть не може повною мірою забезпечити правове регулювання цього заходу, зокрема, через визначення тривалості вказаних заходів, як це зроблено з іншими заходами, визначеними КК України, оскільки ключову роль при цьому відіграє стан здоров'я особи. Про це свідчить також аналіз ухвал про продовження, зміну чи припинення примусових заходів медичного характеру, із чого можна зробити висновок, що фактично значення має медичний висновок лікарів про стан здоров'я пацієнта, що не є правовим питанням. Таку ж позицію займаємо щодо примусового лікування особи, яке за своєю суттю, на нашу думку, взагалі не має жодного відношення до кримінально-правових заходів. Тому під час вирішення питання про віднесення конкретного заходу до кримінально-правового варто керуватися сутнісним критерієм, дослідити правову природу заходу.

Аналогічно триває дискусія щодо правової природи заходів виховного характеру. Окремі вчені, відносячи їх до заходів кримінально-правового впливу, зазначають, що правова природа цих заходів дає можливість вважати їх кримінально-правовими (особливим різновидом покарання, що призначається тільки неповнолітнім), оскільки вони передбачені в КК України та є різновидом заходів державного примусу [13]; деякі науковці розглядають їх як заходи, що забезпечують досягнення тих же цілей, що й кримінальне покарання, проте менш суворими засобами. Супротивники такої позиції зосереджують увагу на педагогічному характері таких заходів, аргументуючи свою думку тим, що ці заходи не містять елементів кари, не спричиняють судимість, хоча й обмежують волевиявлення неповнолітніх, оскільки застосовуються всупереч їх бажанню.

Критику в багатьох науковців викликає положення, передбачене ч. 2 ст. 97 КК України. Зокрема, учені зазначають, що звільнити від кримінальної відповідальності можна лише ту особу, яка їй підлягає. У разі застосування ч. 2 ст. 97 КК України мова йде фактично про звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка не є суб'єктом злочину, оскільки не досягла віку,

з якого може наставати кримінальна відповідальність. Якщо особа не є суб'єктом злочину, то відсутній і склад злочину, унаслідок чого кримінальна відповідальність виключається. Такий випадок не можна вважати звільненням від кримінальної відповідальності, тому й розташування цієї норми в ст. 97 КК України не є обґрунтованим [13]. З огляду на положення теорії права вважаємо, що застосовувати примусові заходи виховного характеру, які відповідно до КК України можуть застосовуватись також до неповнолітніх осіб, які підлягають кримінальній відповідальності, неправильно. Тому підтримуємо думку про те, що КК України не повинен передбачати ці заходи впливу щодо неповнолітніх, які не досягли передбаченого законом віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Щодо визнання примусових заходів виховного характеру кримінально-правовими в разі застосування їх до неповнолітніх, які можуть підлягати кримінальній відповідальності, вважаємо, що немає підстав для заперечень. Застереження можуть виникати щодо ефективності окремих заходів, проте загалом вони мають право на існування в КК України. Окрім того, Комітет Міністрів Ради Європи в Європейських правилах стосовно неповнолітніх правопорушників, до яких застосовуються санкції або заходи, зазначив: «Перевагу варто надавати таким санкціям і заходам, які можуть мати виховний вплив, а також сприяти відшкодуванню збитків, завданих правопорушенням, яке вчинила неповнолітня особа» [14]. Врахувавши вищевикладене, вважаємо, що підставою застосування заходів кримінально-правового впливу є вчинення особою злочину.

Часто окремі науковці в дефініції поняття вказують державний примус як ознаку заходів кримінально-правового характеру. Інші ж не зазначають її під час розкриття поняття. Безспірним серед науковців залишається віднесення цієї ознаки до покарання. Як приклад першої позиції можна навести думку В.М. Трубнікова, який вважає, що покарання та інші заходи кримінально-правового характеру за своєю правовою природою є заходами державного примусу від імені держави, а тому є всі теоретичні підстави та підтримка практичних працівників щодо законодавчої заміни системи покарання системою заходів кримінально-правового характеру [15, с. 193–201]. Для вирішення цього питання варто з'ясувати, що розуміється під державним примусом. Державний примус є персоніфікованим, здійснюється від імені держави державними органами, застосовується у визначених законом формах, на законних підставах відповідними органами [16, с. 450]. Із цього можна зробити висновок, що ознакою заходів кримінально-правового впливу, які забезпечуються державним примусом, є застосування їх поза волею винного, тому заохочення до певної поведінки та державний примус є взаємовиключними. При цьому виникає питання про те, яким є місце заходів, пов'язаних зі звільненням від кримінальної відповідальності заохочувального характеру, у механізмі кримінально-правового регулювання. Частина заходів кримінально-правового впливу наділені державним примусом, проте ця ознака притаманна не всім заходам, передбаченим чинним КК України.

У межах питання про каральний вплив як ознаку заходів кримінально-правового впливу думки вчених можна поділити на дві групи: 1) каральний вплив є ознакою заходів кримінально-правового характеру. Як приклад можна навести думку Ф.Б. Гребенкіна, який виокремлює серед ознак інших заходів (мір) кримінально-правового характеру каральний вплив [17, с. 219]; 2) усі заходи кримінально-правового впливу можна поділити на дві групи – карального та некарального характеру. Так, Ф.К. Набіуллін виділяє три форми кримінально-правового впливу, при цьому поділяючи засоби на каральні й некаральні: а) реалізація попереджувального завдання кримінального законодавства; б) застосування каральних засобів у межах реалізації кримінальної відповідальності; в) застосування некаральних заходів, які входять у зміст кримінальної відповідальності або реалізуються за її межами [18, с. 14–16]. Ми підтримуємо позицію щодо поділу заходів кримінально-правового впливу на каральні та некаральні. До некаральних можна віднести ті ж заходи заохочення. Виходячи із законодавчого положення, передбаченого ч. 2 ст. 50 КК України, мова про кару може йти лише в разі застосування покарання, тоді як у вищенаведеному прикладі автор вважає, що каральним впливом наділені «інші заходи кримінально-правового характеру», що видається не зовсім правильним. Водночас на цьому етапі розвитку нашої держави поряд із каральними успішно застосовують заходи некарального впливу.

Є.М. Вечерова пропонує не відносити звільнення кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки (ст. 48 КК України) та у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК України), від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності обвинувального вироку (ст. 80 КК України) та звільнення від покарання на підставі закону України про амністію або акта про помилування (ст. 85 КК України) до заходів кримінально-правового впливу, мотивуючи

це тим, що кримінально-правовий вплив має активний характер [19, с. 37]. У науковій літературі такі заходи іменують як квазізаходи, тобто «несправжні», «уявні».

Етимологічно слово «вплив» означає дію, яку певна особа або предмет чи явище виявляє стосовно іншої особи чи предмета [20, с. 751]; вплив на що-небудь за допомогою системи дій. Як бачимо, вплив – це завжди дія на щось, на певний об'єкт. Слово «впливати» має значення «діяти певним чином на кого-, що-небудь, здійснювати вплив, домогтись (домагатись) необхідного результату» [20, с. 751]; «дія, яку певна особа чи предмет або явище виявляє стосовно іншої особи чи предмета, тиск діяння» [21, с. 394]. Тобто вплив – це завжди активна дія. Далі варто з'ясувати, що є об'єктом кримінально-правового впливу у випадку застосування заходів кримінально-правового характеру. У літературі спостерігається плуралізм думок щодо розуміння об'єкта кримінально-правового впливу, зокрема, це правовий статус особи (А.П. Фірсова [22]), сама особа (М.В. Бавсун [23, с. 28–30]), правові блага особи тощо. Очевидно, що визначення об'єкта кримінально-правового впливу залежить від того, у якому розумінні його розглядати (у широкому чи вузькому). Під час вступу в кримінально-правові відносини в особи виникає правовий статус. На зміну правового статусу під час застосування заходів кримінально-правового впливу звертають увагу І.Е. Звечаровський [24], А.І. Чучаєв, А.П. Фірсова [25], В.К. Дуюнов [26]. Як відомо, покарання полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Застосування інших заходів кримінально-правового впливу також передбачає виконання особою певних обов'язків. У разі ж застосування заходів, зазначених Є.М. Вечеровою, відбувається припинення кримінально-правових відносин та, відповідно, кримінально-правового статусу особи. У зв'язку із цим підтримуємо позицію щодо невіднесення вказаних форм реагування держави до заходів кримінально-правового впливу.

Тепер спробуємо дослідити, які бувають заходи кримінально-правового впливу за характером їх дії. Як ми вже з'ясували, частина заходів кримінально-правового впливу забезпечуються примусом, що характеризується обмежувачим характером. Поряд із ними достатнього розвитку на сьогодні набули заходи заохочення. В.О. Навроцький слушно підкреслює: «Стимулюючі норми кримінального права заохочують громадян до поведінки, бажаної для держави й суспільства. Одні з них містяться в статтях Загальної частини (норми, що усувають злочинність діяння, добровільну відмову, дієве каяття), інші – у статтях Особливої частини (норми про звільнення від кримінальної відповідальності за позитивної посткримінальної поведінки)» [27, с. 72]. Загалом заходи кримінально-правового впливу можна поділити на заходи примусового та заохочувального характеру.

На підставі викладеного заходи кримінально-правового впливу можна визначити як передбачені кримінальним законом засоби обмежувачого, заохочувального характеру, які застосовуються у визначеному законом порядку до особи, яка вчинила злочин, у встановлених законом випадках та спрямовуються на виконання завдань, визначених у Кримінальному кодексі України.

Законодавець у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» закріпив у тексті кримінального закону поняття спеціальної конфіскації, розмістивши цей захід у розділі «Інші заходи кримінально-правового характеру» поряд із примусовими заходами медичного характеру та примусовим лікуванням. Внесення відповідних змін до кримінального закону викликало чимало дискусій серед учених щодо правової природи спеціальної конфіскації. Із цього приводу думки науковців розділились на дві групи: 1) спеціальна конфіскація має кримінально-правову природу (прихильниками такої позиції є М.І. Хавронюк, Н.О. Гуторова, Н.Ф. Кузнєцова, К.М. Оробець, Г.М. Собко); 2) спеціальна конфіскація має кримінально-процесуальну природу (таку думку відстоюють В.М. Бурдін, О.Я. Кондра, О.К. Марін). Учені, які підтримують позицію щодо кримінально-правової природи спеціальної конфіскації, наводять такі аргументи: спеціальна конфіскація за своєю суттю є правообмеженням, що застосовується до особи, яка вчинила суспільно-небезпечне діяння; вона має на меті не допустити повторне використання певних предметів в антисуспільних цілях, попередити новий злочин, впливати на свідомість особи для того, щоб переконати її в «невигідності» подальшого заняття злочинною діяльністю [28, с. 151]; спеціальна конфіскація є правовим наслідком вчиненого злочинного діяння, а положення Кримінального процесуального кодексу України не повинні визначати санкції кримінально-правових норм [29, с. 106].

Прихильники протилежної позиції вважають, що йдеться не про що інше, як про порядок поводження з речовими доказами, про що вказується в ст. 69 Кримінально-процесуального кодексу УРСР та ст. 81 Кримінального процесуального кодексу України [30, с. 48]. Аргументи

на користь кримінально-процесуальної природи спеціальної конфіскації видаються більш переконливими й конкретними. Окрім того, спеціальна конфіскація не завжди може бути правообмеженням для власника, на відміну від інших заходів кримінально-правового впливу, відповідних предметів, оскільки власність базується на законності володіння, користування та розпорядження майном, тоді як предмети спеціальної конфіскації можуть лежати в площині незаконного. У зв'язку із цим підтримуємо позицію на користь кримінально-процесуального характеру спеціальної конфіскації.

Окремого дослідження, на нашу думку, потребує з'ясування можливості віднесення судимості до заходів кримінально-правового впливу. Як відомо, особа визнається такою, що має судимість, у разі призначення їй як заходу кримінально-правового впливу покарання, тобто самостійним заходом впливу судимість виступати не може. Судимість є правовим наслідком не призначення покарання, а його відбування. А з огляду на те, що судимість має кримінально-правове значення в разі вчинення нового злочину, пропонуємо не відносити її до заходів кримінально-правового впливу.

На підставі наведеного вважаємо, що до заходів кримінально-правового впливу необхідно віднести покарання, звільнення від кримінальної відповідальності (у тому числі спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності), звільнення від покарання, звільнення від відбування покарання, заходи виховного характеру.

На сьогодні не існує ні законодавчого, ні загальноприйнятого в науці єдиного терміна для позначення досліджуваних заходів. Так, одні науковці оперують терміном «заходи кримінально-правового характеру» [9], інші – поняттям «заходи кримінально-правового впливу» [7], деякі вчені ототожнюють заходи кримінально-правового впливу із заходами кримінально-правового характеру, а інші ототожнюють ці заходи з іншими правовими поняттями. Наприклад, А.А. Березовський зазначає, що окремі науковці ототожнюють кримінально-правовий вплив із його механізмом або системою кримінально-правових заходів. Як приклад він наводить позицію Д.І. Анісімова, який зазначає, що кримінально-правовий вплив як реакція держави на злочинність виявляється в трьох формах: звільненні від кримінальної відповідальності, покаранні та звільненні від покарання. Кожна з форм кримінально-правового впливу, таким чином, включає в себе набір засобів, у яких відбувається її конкретизація [31]. Як бачимо, єдиної думки щодо терміна й сутності цих заходів науковцями не досягнуто.

Для з'ясування того, яке поняття – «заходи кримінально-правового впливу» чи «заходи кримінально-правового характеру» – точніше відображає це правове явище, необхідно насамперед з'ясувати, що розуміється під заходами та кримінально-правовим впливом, а також звернутись до механізму кримінально-правового регулювання. Ми вже з'ясували, що варто розуміти під впливом. Що стосується кримінально-правового впливу, то аналіз наявних у літературі позицій щодо визначення кримінально-правового впливу дає можливість говорити, що поняття кримінально-правового впливу можна розглядати з позиції широкого й вузького розуміння. Такий підхід узгоджується з наявним у теорії права розумінням правового впливу.

Таку позицію займають також сучасні вчені в галузі кримінального права. Так, Ф.К. Набіуллін пише, що в широкому сенсі кримінально-правовий вплив охоплює вплив кримінального закону на суспільні відносини, свідомість їх учасників із моменту його введення в дію до погашення або зняття судимості з окремої особи. У вузькому сенсі кримінально-правовий вплив реалізується щодо осіб, які вчинили злочин або діяння, передбачене статтями Особливої частини КК України [18, с. 14–16]. Дослідження заходів кримінально-правового впливу, передбачених КК України, здійснюється в межах вузького розуміння кримінально-правового впливу. При цьому вважаємо, що кримінально-правовий вплив здійснюється і в разі вчинення суспільно небезпечного діяння, і в разі правомірного заподіяння шкоди; відповідні норми, які врегульовують ці правовідносини, також є засобами кримінально-правового впливу. До таких же варто віднести відповідні випадки звільнення від кримінальної відповідальності, від покарання, від відбування покарання. Загалом їх можна визначити як засоби кримінально-правового реагування.

Щодо ототожнення кримінально-правового впливу із заходами кримінально-правового характеру необхідно зазначити, що механізм правового впливу функціонує через систему юридичних і неюридичних засобів, тому ототожнення кримінально-правового впливу із заходами кримінально-правового характеру видається неправильним. Слушно із цього приводу зазначає А.А. Березовський: «Мета є ідеальним або реальним предметом свідомого чи несвідомого прагнення суб'єкта, кінцевим результатом, на який спрямовано процес. У кореляції категорій «мета» та «засіб» домінує перша, адже в праксеологічному значенні мета корегує інструмен-

тальну відповідність і раціональну ефективність обраних засобів. Власне, такий підхід дає змогу чітко розмежувати кримінально-правовий вплив та заходи кримінально-правового характеру» [31, с. 144].

Що стосується терміна «заходи кримінально-правового характеру», то влучно зауважує Н.А. Орловська: «На відміну від вказівки на вплив, вказівка на характер підкреслює або переважно нормативно-правовий складник унормування в КК України (хоча й тут виникає питання: а яким ще може бути характер заходу, регламентований у КК?), або певне, особливе цілеспрямованість (виховний характер, медичний характер тощо)» [10, с. 137]. Відомі дослідники механізму кримінально-правового регулювання П.С. Берзін та С.Д. Шапченко оперують, власне, терміном «заходи кримінально-правового впливу». Побуває в науці також позиція щодо необхідності внесення змін до КК України. На думку О.І. Чучаєва та Г.П. Фірсової, поняття «заходи кримінально-правового характеру» в законодавстві необхідно замінити терміном «заходи кримінально-правового впливу», оскільки останній є конкретним, відображає цілісність позначуваного явища, більш повно визначає його правову природу та інші ознаки [32, с. 306]. Ми вважаємо, що з огляду на етимологічне розуміння поняття впливу, структури механізму кримінально-правового регулювання, здійсненого особою посягання на об'єкт кримінально-правової охорони термін «заходи кримінально-правового впливу» більш точно відображає сутність самих заходів, їх функціональне призначення в механізмі кримінально-правового регулювання.

Висновки. Таким чином, заходи кримінально-правового впливу можна визначити як передбачені кримінальним законом засоби примусового, заохочувального характеру, які застосовуються у визначеному законом порядку до особи, яка вчинила злочин, у встановлених законом випадках, спрямовані на виконання завдань, визначених у Кримінальному кодексі України.

До заходів кримінально-правового впливу варто віднести покарання, звільнення від кримінальної відповідальності (у тому числі спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності), звільнення від покарання, звільнення від відбування покарання, заходи виховного характеру.

Кримінально-правовий вплив здійснюється в разі вчинення як злочинів, так і суспільно небезпечних діянь. При цьому в другому випадку відповідні норми є також засобами кримінально-правового впливу.

Не варто ототожнювати кримінально-правовий вплив та заходи кримінально-правового характеру, оскільки заходи в цьому разі є засобом досягнення мети кримінально-правового впливу. Термін «заходи кримінально-правового впливу» порівняно з терміном «заходи кримінально-правового характеру» більш точно відображає сутність самих заходів та їх функціональне призначення в механізмі кримінально-правового регулювання.

Список використаних джерел:

1. Хавронюк М.І. Заходи кримінально-правового впливу: які вони бувають / М.І. Хавронюк // Юридичний вісник України. – 2013. – 25–31 травня. – № 21(934). – С. 6.
2. Бавсун М.В. Понятие и содержание уголовно-правового воздействия на преступность / М.В. Бавсун // Вестник Томского государственного университета. – 2010. – № 336. – С. 99–102.
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України : Закон України від 18 квітня 2013 р. № 222-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/222-18>.
4. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
6. Карпов К.Н. Иные меры уголовно-правового характера как средство противодействия совершению преступлений : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / К.Н. Карпов ; Омская академия МВД РФ. – Омск, 2010. – 226 с.
7. Вечерова Є.М. Заходи кримінально-правового впливу на злочини: поняття, умови застосування та види / Є.М. Вечерова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2011. – № 2. – С. 124–126.
8. Козаченко О.В. Теоретичне визначення поняття та меж застосування кримінально-правових заходів / О.В. Козаченко // Університетські наукові записки. – 2005. – № 3(15). – С. 238–242.

9. Ященко А.М. Заходи кримінально-правового характеру: поняття, зміст і сутність / А.М. Ященко // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 775–783.
10. Орловська Н.А. Актуальні проблеми кримінально-правового регулювання спеціальної конфіскації в Україні / Н.А. Орловська // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2015. – Вип. 2. – С. 135–144.
11. Бурдін В.М. Осудність та неосудність (кримінально-правове дослідження) : [монографія] / В.М. Бурдін. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2010. – 780 с.
12. Пономаренко Ю.А. Форми реалізації кримінальної відповідальності за кримінальним законодавством України / Ю.А. Пономаренко // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія «Право». – 2013. – Вип. 20. – С. 65–72.
13. Єремій Г.О. Примусові заходи виховного характеру: спірні питання правової природи / Г.О. Єремій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravoznavec.com.ua/period/article/4024/%AA>.
14. Рекомендація CM/Rec(2008)11 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про Європейські правила стосовно неповнолітніх правопорушників, щодо яких застосовуються санкції або заходи» // Міжнародно-правові акти у сфері ювенальної політики. – К., 2014. – С. 431.
15. Трубников В.М. Система мер уголовно-правового воздействия вместо системы наказания / В.М. Трубников // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право». – 2011. – Вип. 9. – С. 193–201.
16. Корельский В.М. Теория государства и права : [учебник для юрид. вузов и фак-тов] / В.М. Корельский, В.Д. Перевалов. – М. : НОРМА – ИНФРА-М, 2001. – 616 с.
17. Гребенкин Ф.Б. Меры уголовно-правового характера и их применение : [учеб. пособие] / Ф.Б. Гребенкин. – М. : Юрлитинформ, 2013. – 264 с.
18. Набиуллин Ф.К. Некарательные меры уголовно-правового характера: природа, система и социально-правовое назначение : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Ф.К. Набиуллин ; Казанский гос. ун-т им. В.И. Ульянова-Ленина. – Казань, 2008. – 208 с.
19. Вечерова Е.Н. Некарательное уголовно-правовое воздействие на несовершеннолетних: аналитический дискурс : [монография] / Е.Н. Вечерова. – Николаев : Илион, 2012. – 324 с.
20. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І.К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 1. – 1970. – 780 с.
21. Новый тлумачний словник української мови : в 3 т. / укл. В.В. Яременко, О.М. Сліпущко. – К. : Аконті, 2004–2004. – Т. 1. – 2004. – 926 с.
22. Фирсова А.П. Объект уголовно-правового воздействия : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / А.П. Фирсова. – М., 2008. – 30 с.
23. Бавсун М.В. Методологические основы уголовно-правового воздействия / М.В. Бавсун. – М. : Юрлитинформ, 2012. – 200 с.
24. Звечаровский И.Э. Понятие мер уголовно-правового характера / И.Э. Звечаровский // Законность. – 2007. – № 1. – С. 19–21.
25. Чучаев А.И. Уголовно-правовое воздействие: понятие, объект, механизм, классификация : [монография] / А.И. Чучаев, А.П. Фирсова. – М. : Проспект, 2010. – 320 с.
26. Дуюнов В.К. Реализация уголовно-правового воздействия: содержание и формы, субъекты и объекты / В.К. Дуюнов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pravo.vuzlib.su/book_z1757_page_9.html.
27. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації : [навч. посібник] / В.О. Навроцький. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
28. Кругликов Л.Л. Об иных мерах уголовно-правового характера в санкции нормы / Л.Л. Кругликов // Уголовно-правовая политика и проблемы противодействия современной преступности : сб. науч. трудов / под ред. Н.А. Лопашенко. – Саратов : Сателлит, 2006. – С. 147–152.
29. Хавронюк М.І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України / М.І. Хавронюк. – К. : Істина, 2004. – 504 с.
30. Бурдін В.М. Санкції окремих статей Особливої частини КК України потребують змін / В.М. Бурдін // Життя і право. – 2004. – № 4. – С. 44–51.
31. Березовський А.А. Кримінально-правовий вплив: проблеми визначення / А.А. Березовський // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2012. – № 4. – С. 143–147.